כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וישב ■ גליון חנוכה ■ כ"ב כסלו ה'תש"ע ■ 09.12.2009 ■ גליון מס' 48

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

הלכות חנוכה
■ דברים האסורים ומותרים בחנוכה
■ דין אכסנאי בחנוכה
■ שלא להניח הנרות סמוך לפתח בערב שבת
■ הלל ותפילה בחנוכה
המשך בעמ' 3

חוק וסדר
נס חנוכה או הקמע שהציל
לרגל חג החנוכה החלטתי לשתף אתכם במעשיה מרתקת שעניינה נס חנוכה, בחנוכת בית שחל בחנוכה עצמו...
המשך בעמ' 8

שו"ת חורף
שאלה: האם הייתי יכול לקרוא למי שאינו יהודי כדי שידליק את החימום?...
המשך בעמ' 9

סיפור לחנוכה
כבתה - זקוק לה...
חיימק'ה, הנער נמוך הקומה בגיל בר-המצוה, היה אף הוא מבאי בית מדרשו של רבינו בפרנוולד, באותו ליל חנוכה האמור...
המשך בעמ' 5

שביבים
נרות להאיר
אסופת אמרות קודש וסיפורים לחג החנוכה
המשך בעמ' 10

פרקים בעולמה של רבנות הקהילה בישראל

מאמר שלושים ושלשה בסידרה

/ הרב אהרון כ"ץ*

הנודע ביהודה, החסידות ותנועת ההשכלה

בימי חיותו של בעל הנודע ביהודה הלכה והתפתחה תנועת החסידות של הבעל שם טוב. ר' ישראל, הבעל שם טוב נולד בשנת ת"ס (1700). את החלטתו, שהגיע הזמן להתגלות קיבל בהיותו בן שלשים ושש שנים. באותו זמן היה בעל הנודע ביהודה בן עשרים ושתים שנים. האם יש בידינו מקורות ברורים ליחסו של בעל הנודע ביהודה לחסידות? אגדות שונות רווחות בנושא זה, ומהן שרוצות לקבוע יחס שלילי של הנודע ביהודה לחסידות. מכיון שדרכנו במאמרים אלה להביא רק דברים שיש להם מקורות ברורים מתוך הספרות המקורית של גדולי הדורות לא נביא כאן מן האגדות הללו. אחד מן הסופרים המוכשרים שעסק בנושא זה היה חוקר החסידות אהרן מרכוס שקבע בספרו "על החסידות" שבעל ה"נודע ביהודה" היה מן המתנגדים המסוכנים לחסידות. את עיקר דבריו סמך על דברי תשובתו של בעל ה"נודע ביהודה" והתנגדותו לאמירת לשם יחוד קודשא בריך הוא. אכן שתי תשובות בספר ה"נודע ביהודה" עוסקות בשאלת אמירת לשם יחוד, האחת במהדורה קמא - יורה דעה סימן צ"ג, שם השיב לשואלו ששאל על הנוסח הנכון באמירת לשם יחוד. ה"נודע ביהודה" השיב לו: "הנה בזה אני משיב עד שאתה שואלני נוסח אמירתו יותר ראוי לשאול אם נאמר כי טוב באמירתו. ולדעתי זה רעה חולה בדורנו ועל הדורות שלפני זמננו שלא ידעו מנוסח זה ולא אמרוהו והיו עמלים כל ימיהם בתורה ובמצות הכל ע"פ התורה וע"פ הפוסקים אשר דבריהם נובעים ממקור מים חיים ים התלמוד עליהם נאמר תומת ישרים תנחם והם הם אשר עשו פרי למעלה וגדול מעל שמים חסדם. אבל בדורנו הזה כי עזבו את תורת ה' ומקור מים חיים שני התלמודים בבלי וירושלמי לחצוב להם בורות נשברים ומתנשאים ברום לבבם כל אחד אומר אנכי הרואה ולי נפתחו שערי שמים ובעבורי העולם מתקיים אלו הם מחריבי הדור. ועל הדור היתום הזה אני אומר ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם וחסידים יכשלו בם. והרבה היה לי לדבר מזה אבל כשם שמצווה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע וה' ירחם עלינו".

"אם בעניין החסידות לא השמיע ה"נודע ביהודה" את קולו, הרי שבנושאים אחרים שבהם גועשה יהדות אירופה של אותו הדור נשמע קולו של הרב לנדא בעוז ובעצמה..."

שוב כתב בנושא זה בתשובתו שו"ת "נודע ביהודה" מהדורה תנינא - אורח חיים סימן ק"ז: "מה ששאל שאומרים קודם התפלה ועשיית שום מצוה לשם יחוד וכו'. וכן מה שמבואר בספרי מוסר שיש לקונן על גלות השכינה, לפרש לו מה היא השכינה ואיך שייך גלות. והאריך בזה מעלתו במכתבו, ובזה הוסיף מעלתו פשע לחקור בנסתרות ויצא מגדר דברי חכמינו ז"ל במופלא ממך אל תדרוש. ואמנם לגלות בזה אי אפשר - על כי כן אפרש לו דברים המתיישבים: ומתחלה אני אומר מהו ששאל פירוש על נוסח לשם יחוד מה לנו לגלות פירוש על דברים שלא מצינו בדברי שני התלמודים בבלי וירושלמי ולא בספרא וספרי

ותוספתא ולא בדברי הפוסקים ומי התיר להם דברים כאלו והימים הראשונים בדורות הראשונים שלא ידעו מנוסח זה היו טובים מאלה".

האם אכן היה בדעת ה"נודע ביהודה" לערער את סמכותו של האר"י הקדוש שעל פיו הונהג אמירת "לשם יחוד". נראה לנו שזאת הנחה מרוחקת מאד. כל גדולי מפרשי הטור והשולחן ערוך קיבלו עליהם את סמכותו של האר"י הקדוש ובכללם בעל הב"ח, המגן אברהם והט"ז, וגדולי החכמים הספרדיים. דרכו של ה"נודע ביהודה" לסמוך עצמו על דברי האר"י והוא עושה כן בעיקר בדרושיו "אהבת ציון". שם מבסס את דרשתו על דברי האר"י הקדוש. אלא שה"נודע ביהודה" היה קנאי נגד שינויים בתפילה אשר אין להם מקור בספרות התלמודית. בין הכתבים הרבים של הנודע ביהודה, כאלה שנמצאו בספרייתו לאחר פטירתו נמצאו כל ספרי הזוהר וכתביו של האר"י הקדוש.

במהלך המאה השמונה עשרה במיוחד לקראת סופה התפשטה התנועה החסידית במהירות באזורים שונים, בעיקר במזרח אירופה, אוקראינה ליטא ורוסיה הלבנה. רבים מן החסידים פתחו קהילות ובתי כנסת לעצמם והכניסו שינויים בנוסח התפילה מן המקובל בקהילות האשכנזים. לא מעט מגדולי רבני הדור לא קיבלו את דרכה של החסידות. אין כאן מקום להסביר את יסודות המחלוקת בין החסידים לאלה שהתנגדו לדרכה. דומה שבראש המתנגדים לחסידות נהוג לציין את הגאון מוילנה, אף שנהוג לכנותו בשם החסיד ר' אליהו מוילנה. ההתנגדות המסודרת לחסידות החלה בשנת תקל"ב (1772). באותה שנה דן בית דין מיוחד בוילנה על דבר חלק מכתבי החסידים ופסקו בהסכמת הגאון לשורפם. אחרי פרסום הספר "תולדות יעקב יוסף" שיצא לאור בשנת תק"מ, מאת הרב יעקב יוסף הכהן בו יצא בתקיפות נגד חכמת הרבנים המקובלים יצאו שוב גדולי הרבנים בחריפות נגד המחבר ונגד השיטה החסידית. כך היה בועידות הרבנים במוהליב ושקלוב. אמנם הגאון ר' שניאור זלמן שניאורסון השיב על דברי הרבנים, ואף עשה מאמצים להיפגש עם הגאון מוילנה אך כל אלה לא עלו בידו והמחלוקת על דבר החסידות פילגה את הרבנים. כל זאת אנו מדגישים כדי לומר שבכל המחלוקת הזו לא היה לבעל ה"נודע ביהודה" יד ורגל. הוא לא עירב עצמו בדבר המחלוקת וקרוב לוודאי שבכל מאות התשובות שכתב בכל נושא לא כתב כנראה דבר וחצי דבר בעניינה של המחלוקת הכל כך סוערת בעולמה של היהדות ובעולם הרבני. ואנו מבקשים לשוב ולהדגיש שהנודע ביהודה היה מגדולי המשיבים של אותו הדור. הוא יצא בעוז נגד התנועה הרפורמית שהיתה אז בראשית דרכה. הוא יצא נגד ה"ביאור" למקרא שיצא מבית מדרשו של משה מנדלסון, אך שתק שתיקה רועמת במה שנוגע לפולמוס החסידות. העובדה שכתב נגד אמירת לשם יחוד אין לה לענ"ד דבר וחצי דבר לא עם יחסו הנערץ כלפי האר"י הקדוש ובוודאי לא עם דרכה של החסידות. בנושא זה נוכל רק לומר שהוא לא היה שותף לויכוח שהקיף את רוב קהילות ישראל במזרחה ומרכזה של אירופה.

אם בעניין החסידות לא השמיע ה"נודע ביהודה" את קולו, הרי שבנושאים אחרים שבהם געשה יהדות אירופה של אותו הדור נשמע קולו של הרב לנדא בעוז ובעצמה. בראש וראשונה נגד התפתחות תנועת ההשכלה הברלינאית וכנגד התיקונים בחינוך שביקשו ראשי אותה התנועה להכניס בסדר החינוך היהודי. ה"נודע ביהודה" חשש שצורת ההשתלבות של יהודי גרמניה בתוך ההשכלה תביא, כמו שאכן קרה, להרס וחורבן היהדות התורנית ואף תגרור חלקים ניכרים של העם לידי התבוללות והתערות מלאה בתוך החברה הנכרית שבתוכה חיו. ה"נודע ביהודה" שיתף בעניין זה פעולה עם גדולי דורו בראשם ר' פינחס הלוי הורוויץ מפרנקפורט, הידוע כבעל מחבר "ספר ההפלאה". יחד אתם שותפו במאבק ר' צבי הירש מפוזנא ר' רפאל הכהן מאלטונא וחכמים רבים אחרים. כל אלה לא נרתעו מהגידופים להם זכו ממתנגדיהם. העובדה הפשוטה היא שתנועת ההשכלה והרפורמה בגרמניה גרמה לתנועת התבוללות, וטבילה להמרת דת, לעשרות אלפים מבין יהודי גרמניה, באופן מיוחד בין יהודי ברלין. ה"נודע ביהודה" הביא דעתו בצורות שונות ואנו מביאים כאן משהו מן הדברים שנדפסו מתוך דרשותיו. בדרושי הצל"ח, קובל הרב: "ועכשיו בעוונותינו עולם הפוך ראיתי ועלינו לקנא ללימוד התורה. והנה קם מאנשי עמנו איש רשע והעיז פניו לומר שהתורה אינה חשובה מאומה והנימוסים חשובים מן התורה וודאי שהאיש הזה במומו פוסל והוא גרוע מן הנבלה". ובהמשך אותו הדרוש הוא מזהיר את הבנים: "בזמננו נתרבו היהודים הכופרים בדברי חז"ל ושמים לב למנוע הבנים מתורה שבעל פה . אני מזהיר אתכם הבנים לא תאבו ולא תשמעו בדבר הזה לשום אדם". ר' אריה ליב גלמן מביא בספרו "הנודע ביהודה ומשנתו" לשון מכתב שכתב הנודע ביהודה מעיזבונו של ר' טוביה מילר ז"ל (מצוי כיום בספריה הלאומית בירושלים). באותו מכתב יוצא הנודע ביהודה נגד הירץ ויזל אשר כתב דברים נגד הגאון המפורסם רבה של ליסא (אודותיו אי"ה במאמרינו הבאים). "ואם המין הזה חפץ להצדיק נפשו ולברר שלא כדת דבר הגאון מליסא כנגדו, היה לו להירץ ויזל להצדיק בפני הגאב"ד (הגאון אב בית הדין) דקהילתכם ובית הדין נרם יאיר, לא בפני אנשים יחידים נבדלים מן העדה, לכן במטותא מינייכו (בבקשה מכם) פרנסי ומנהיגי העדה לגזור על האנשים הנ"ל שישובו ממחשבתם הרעה ויכתבו דברי בקשה לגאב"ד דקהילת קדש ליסא לבקש ממנו מחילה, הגם שאקווה שמורא לא יעלה על ראשו ...כי בעזרת ה' המלכים אשר בזמננו המה מלכי יושר מלאים הוד וחכמה ...ואם ירימו יד נגד הגאון הנ"ל ימצאו הרבה רבנים וגאונים שיתבעו עלבון הגאון הנ"ל".

כך נהג ה"נודע ביהודה" בנושאים הנוגעים לענייני הלכה. באלה לא רק שכתב בספריו אלא הרבה לדבר בהם בדרשותיו, ומצויות בידינו ב"ה כחמישים מדרשותיו של "הנודע ביהודה", בעיקר דרשות לשבת תשובה לימי הסליחות ודרשות לשבת הגדול. (הדרשות מופיעות כחלק מספרו של ר' אריה ליב גלמן ז"ל על הנודע ביהודה ומשנתו. באלה דיבר בפני הקהל בעניינים מעשיים ובבעיות שבאו לפניו במהלך עבודת הרבנות. כבר הזכרנו שגם על עניין הגט מקליווא דיבר בפני קהלו בעשרת ימי תשובה. כך מצא הזדמנות לדבר בפני קהלו בשבת הגדול, לא רק בהלכות הפסח, אלא ללמד את העם כיצד ימנעו עצמם מאיסורי ריבית והלכות פת עכו"ם שמצא מבני הקהילה שנכשלים בזה.

הנה כי כן רואים אנו שבאותם נושאים שבהם ראה הנודע ביהודה חובה לעצמו, לא מנע את עצמו להתערב ולהביע דעתו בתקיפות, ואילו במחלוקות אחרות לא רצה כלל לשתף עצמו במחלוקות שנתעוררו בקהילות היהודיות השונות.

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

*הרב אהרן כ"ץ. ראש כולל הלכה במכון גבוה לתורה אונ' בר אילן. רב קהילת "דובב עוז" רמת גן.

הלכות חנוכה

/ ערך וחיבר הצב"י בנימין חותה הי"ו

מחב"ס, "ברית בנימין" ו"תמצית עניני חו"מ ב"ח" והגדה של פסח לבנימין אמר
לתגובות והערות - ר"ח קדושת לוי 40/14 ביתר עלית 02-5802986
כמו כן המעוניין לקבל בקביעות מידי חג חוברת בהלכה ובהגדה יפנה לכתובת מייל toratbinyamin@gmail.com

דברים האסורים ומותרים בחנוכה

א. שמונת ימי חנוכה הם ימי שמחה והלל ולכן אסורים בהספד ותענית.

ב. ערב חנוכה ויום שאחרי חנוכה מותרים בהספד ותענית.

ג. נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות והוא תוך חצי שעה להדלקתן. והטעם א' כדי לעשות להן היכר שלא ישתמשו לאור הנרות. ב' כדי שלא יסיחו דעתן מלזכור הנס. ג' שמא יכבה הנר שמשתמשים בבית ויבואו להשתמש באור הנרות.

ד. אולם אפיה ובישול ושאר צרכי אוכל נפש מותרות הנשים במלאכות אלו, וכן שטיפת וכיבוד הבית גם בזמן שהנרות דולקות.

ה. עשיית מלאכה לאנשים מותרת בכל שמונת ימי חנוכה. וי"א שימנעו ממלאכה בחנוכה בזמן שהנרות דולקות. והמחמיר תבא עליו ברכה.

ו. נשים שלא עושות מלאכה בכל ימי החנוכה יבטלו מנהגן כיון שהבטלה מביאה לידי שעמום.

ז. סגולה לאשה הנמצאת בסכנה וכגון בזמן הלידה שתידור שלא תעשה מלאכה בחנוכה יום או יומיים ותינצל.

ח. ריבוי הסעודות בחנוכה הן רשות, שלא קבעו חז"ל את ימי החנוכה למשתה ושמחה. ואם אומרים בהם דברי תורה וזמירות נחשבת הסעודה לסעודת מצוה.

ט. יש נוהגים לעשות סעודת חנוכה בר"ח טבת. והמשובח לעשות בכל יום מימי חנוכה סעודה. ובשבת חנוכה ירבה במה שיכול להרבות, ובפרט אם חל ר"ח טבת בשבת חנוכה.

י. אבל תוך יב' חודש על אביו או אימו רשאי להשתתף במסיבת חנוכה (ללא תזמורת) כיון שאין זה נחשב לבית משתה.

יא. נוהגים לאכול מאכלי חלב בחנוכה זכר לנס שהאכילה יהודית ביתו של יוחנן כהן גדול את מלך יון גבינה עד שנרדם וחתכה את ראשו ועל ידה באה הישועה.

יב. נוהגים לאכול סופגניות זכר לנס השמן של המנורה. ואם אוכלם באמצע הסעודה לא יברך עליהם אף שבאים לקינוח. וטוב לאוכלם לאחר ברכת המזון.

יג. סופגניות עם ריבה מותר לחממם בשבת על גבי הפלטה משום שהסופגניה רובה נקראת דבר יבש וברוב יבש אין בישול אחר בישול ואפי' שמעט ממנו דבר לח.

יד. אין מספידין בכל שמונת ימי חנוכה אלא רק ת"ח ובפניו.

טו. סעודת הבראה לאבלים בחנוכה ופורים י"א שיעשוה כרגיל בביצים וכדומה (דברים עגולים). וי"א שיעשוה בקפה ועוגות. וכל מקום יעשו כמנהגם.

טז. צידוק הדין בחנוכה מקום שנהגו לומר יאמרו, ובמקום שלא נהגו, שב ואל תעשה עדיף.

יז. אונן (שלא נקבר מתו עדיין) אם יש לו בביתו אחר גדול או אשתו הם ידליקו נרות חנוכה ויברכו, והוא יכוין לצאת מספק. וי"א שטוב שילך לחדר אחר שלא ישמע הברכות, ולא יענה אמן, ובלילה שאחריו יברך גם שהחיינו. ואם דר יחידי ידליק ללא ברכות.

יח. אם התענה תענית חלום בשבת חנוכה יתענה תענית לתעניתו לאחר החנוכה.

יט. אבל תוך י"ב חודש י"א שלא יאמר קדיש בחנוכה. וי"א שלא ימנע עצמו מלומר קדיש בחנוכה, ואין לשנות מפני המחלוקת. ל וכל מקום יעשו כמנהגם.

כ. אין לעלות לקבר (משפחתי) בימי החנוכה כיון שהדבר גורם לצער ובכיה. ואם יש לו אזכרה בחנוכה יקדים לעלות לקבר לפני חנוכה. ומותר לבקר בקברות צדיקים בימי החנוכה. כא. אבל שסוף השבעה או השלושים שלו חל בחנוכה לא יעלה לקבר אלא רק לאחר ימי החנוכה.

כב. טוב לקרא בכד' בכסלו בספר חגי בפרק ב' מ"בעשרים וארבע" עד סוף הספר. וסגולה לשמירה לומר כל לילה לאחר ההדלקה ז' פעמים ויהי נועם, ומזמור יושב בסתר.

דין אכסנאי בחנוכה

א. המתארח באכסניה וכדומה ואין מדליקין עליו בביתו צריך ליתן לבעה"ב המארחו פרוטה כדי להשתתף עמו בנר חנוכה, ויאמר לבעה"ב תזכה לי שמן לאותם לילות שאני מתארח אצלך, ויאמר לו בעה"ב אני מזכה לך. אבל המתארח בבית מלון, כיון שמשלם עבור שהייתו שם נעשה חדרו כקנוי לו ומדליק שם בברכה.

ב. אם מזכה בעה"ב לאורח שמן בנרות, גם ללא שמשתתף עמו בפרוטה מועיל.

ג. כל האמור שצריך להשתתף בפרוטה הוא בתנאי שמשלם לפי חשבון על כל מה שאוכל ושותה, אבל אם אוכל בחינם או בקבלנות אין צריך להשתתף בפרוטה.

ד. כשמשתתף עם בעה"ב צריך בעה"ב להוסיף מעט שמן להיכר שיש לאורח חלק בנר.

ה. אורח שמתארח ויש לו חדר לעצמו בנפרד אפילו שמעיקר הדין חייב להדליק לעצמו, אבל היום שהרבה נוהגים להדליק בפנים

הבית, לכן אין האורח צריך להדליק כלל.

ו. בן האוכל אצל אביו וכן חתן אצל חמיו אין צריכים להשתתף בפרוטה.

ז. נשוי שדר אצל הוריו ויש לו חדר בנפרד יוצא ידי חובה בהדלקת אביו ואין צריך להשתתף עימו בפרוטה ואם ירצה להדליק לעצמו אינו רשאי לברך על הדלקה זו. וי"א שידליק בעצמו נר חנוכה בחדרו וטוב להחמיר.

ח. נשוי שמתארח בשבת אצל אביו או חמיו וחוזר לביתו במוצאי שבת אינו יוצא ידי חובה בהדלקת החנוכה במוצאי שבת אצל הוריו אפילו אם ישתתף עימהם בפרוטה, ולכן י"א שידליק איפה שהיה כל השבת וישהה שם חצי שעה. י וי"א כשיחזור לביתו ידליק שם וכן הלכה.

ט. בחורי ישיבות ספרדים שהוריהם מדליקים עליהם בביתם יוצאים ידי חובה בהדלקת הוריהם ואין צריכים להשתתף בפרוטה עם הנהלת הישיבה, וי"א אם יש לתלמיד חדר מיוחד בישיבה טוב שידליק בלא ברכה ואם יש אשכנזי עמו בחדרו ישתתף עמו בפרוטה והאשכנזי יברך ויוציאו, והמחמיר תבא עליו ברכה.

י. בחורי ישיבות שהוריהם דרים בחו"ל ג"כ יוצאים ידי חובה בהדלקת הוריהם ואפילו שהוריהם מדליקים לא באותו זמן של ארץ ישראל, וכ"ז באופן שבחו"ל עדיין לא הגיע זמן ההדלקה והוריהם עדיין לא הדליקו אבל אם הדליקו כבר לפני הזמן שבא"י אינם יוצאים בהדלקתם, ואם ירצו להדליק בעצמם ולברך רשאים.

יא. חיילים ספרדים יוצאים ידי חובה בהדלקת הוריהם, ואם נמצאים במקום שאין כלל הדלקת נרות חנוכה רשאים להדליק שם בברכה.

יב. אפילו אם הדליקו עליו בביתו ויצא ידי חובה, אם נמצא במקום שאין ישראל כלל, י"א שאינו מדליק כלל. וי"א מדליק בלא ברכות. וי"א מדליק עם ברכות אם ירצה, וכן הלכה.

יג. הנותר ביום השמיני מן השמן שבחנוכיה דינו שהוקצה למצוותו ואסור ליהנות ממנו וצריך לשורפו בפני עצמו. וכל זה בשמן שנשאר תוך זמן חיוב ההדלקה וכגון שכבתה החנוכיה תוך חצי שעה, אבל מה שיותר מזה הזמן אינו מוקצה למצוותו.

יד. השמן שהוקצה למצוותו אם נתערב עם שמן אחר ואין פי שישים כנגדו בשמן האחר, י"א שאסור להוסיף עליו שמן כדי לבטלו. וי"א שמותר להוסיף עוד שמן אחר עד שיהיה פי שישים, והכל יהיה מותר כיון שאיסור דרבנן ומותר לבטלו לכתחילה, וכן הלכה.

טו. כל הדין שהשמן הנותר נקרא מוקצה וכנ"ל, הוא רק הנותר מהחנוכיה עצמה אבל הנותר מבקבוק או מצלוחית השמן שממנה לקח השמן אינו נחשב למוקצה.

שלא להניח הנרות סמוך לפתח בערב שבת

א. בערב שבת כשמדליק קרוב לפתח צריך ליתן איזה דבר שחוצץ בין הנרות לפתח כדי שהרוח לא תכבה את הנרות.

ב. הדליק החנוכיה ליד הפתח ולא נתן מחיצה ביניהם אסור לפתוח את הדלת כשיש חשש קרוב שיכבו הנרות.

ג. גם ביום חול יש ליתן דבר שיחצוץ בין החנוכיה לרוח כדי שלא יכבו הנרות.

ד. בערב שבת אסור לקבוע את נרות החנוכה בדלת עצמה או אחורי הדלת, כי בשעה שפותח וסוגר את הדלת מרחיק ומקרב השמן לפתילה ונמצא מבעיר ומכבה.

ה. נרות שעוה רשאי לקובעם בערב שבת בדלת כיון שאין שמן שמתקרב ומתרחק מהפתילה ואין בזה מבעיר ומכבה.

ד. בבית, המנהג במוצאי שבת שמבדילים קודם ואח"כ מדליקים נרות חנוכה. והנוהגים להיפך אין למחות בידם.

ה. הנוהגים להוציא את השבת לפי זמן ר"ת, י"א שאין צריכים להמתין להחמיר עד זמן ר"ת, וידליקו בצאת השבת הרגילה לאחר ערבית. וי"א שימתינו עד צאת השבת לדעת ר"ת וידליקו וכן הלכה.

הלל ותפילה בחנוכה

א. כל שמונת ימי החנוכה גומרים את ההלל בברכה. ויש בזה ג' טעמים א' כיון שכל יום בחנוכה חלוק בנרותיו, כמו החג שחלוק בקרבנותיו. ב' כיון שהנס התחדש בכל יום. ג' בכל יום יש קריאה אחרת של נשיא אחר ואין ראוי לחדש קריאה ללא הלל.

ב. אם שכח לברך לפני ההלל "לגמור את ההלל" מברך באמצע ההלל היכן שנזכר.

ג. אם בטעות קרא את ההלל בדילוג וסיים, חוזר וגומר את ההלל, ללא ברכה.

ד. י"א שנשים חייבות בהלל. וי"א שחייבות לומר רק פרק אחד. וי"א שאינן חייבות לומר הלל בחנוכה, ואם רוצות לקרא ההלל רשאיות אבל לא תברכנה על ההלל וכן הלכה.

ה. שמע קדושה או קדיש או ברכו או שאר ברכות באמצע ההלל יענה אף באמצע קטע, אבל אמן של יהא שלמא או של תתקבל או של על ישראל לא יענה (וכל זה בחנוכה שגומרים בו את ההלל אבל לא בר"ח).

ו. אם לאחר שבירך לגמור את ההלל לפני שהתחיל הלליה, שמע את הש"צ מברך, י"א שיענה אמן ולא נחשב להפסק. וי"א שלא יענה אמן וכן הלכה.

ז. הנמצא באמצע קריאת ההלל וקראוהו לעלות לתורה, מפסיק ועולה ואח"כ ממשיך את ההלל.

ח. בחנוכה שאין תפילת מוסף, אומרים אחרי ההלל חצי קדיש. ואחרי ובא לציון יאמרו קדיש תתקבל, משא"כ בר"ח שיש בו מוסף.

ט. אבל, י"א שלא יאמר הלל בחנוכה. וי"א שיאמר הלל בחנוכה (משא"כ בר"ח), וכן אם מתפללים בבית האבל יאמרו שם הלל וכן הלכה.

י. אבל לא יעלה ש"צ בתפילת שחרית של חנוכה אבל בערבית יעלה.

יא. אין אומרים תחנון כל שמונת ימי חנוכה וכן במנחה בערב חנוכה. ובערב חנוכה בשחרית, י"א שאין אומרים תחנון. וי"א שאומרים תחנון וכן הלכה.

יב. אין אומרים בחנוכה תיקון רחל הנמצא בתיקון חצות.

יג. אין אומרים במה מדליקין בליל שבת שחל בחנוכה לפי שנזכר בו שמנים הפסולים לנר שבת ולא לנר חנוכה.

יד. י"א שיש לומר בחנוכה בברכת המזון מגדול במקום מגדיל. ומנהגינו אינו כן אלא אומרים מגדיל. ורק ביום שיש בו מוסף כשבת ויו"ט ור"ח, וכן בסעודת מילה ע"פ הסוד, וכן בפורים, וכן בסעודת חתן או סיום מסכת אומרים מגדול.

סיפור לחנוכה

בימים ההם בזמן הזה... לפני 64 שנה...

כבתה - זקוק לה...

{ימי חנוכה של שנת תש"ו היו ימי חנוכה הראשונים שלאחר שואת מלחמת העולם השניה, שנסתיימה אך לפני מספר חדשים, בחודש אייר תש"ה. בחנוכה זה, רובם ככולם של היהודים הפליטים ממלתעותיה הרצחניות של החיה הנאצית, ימח שמה וזכרה, לא זכו ל"נר איש וביתו" ולא להדליק על "פתח ביתו מבחוץ". גולים היו הרחק מבתיהם, ערירים וגלמודים, אחד מעיר וממשפחה, ופזורים במחנות-העקורים באירופה, שהוקמו על-ידי צבאות הברית שמיגרו את הצורר הנאצי.

מרביתם של מחנות-עקורים הללו היו על אדמת גרמניה הארורה. שם במחנה הגדול שבפרנוולד - מקום מושבו הזמני של כ"ק מרן האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זי"ע, מקום ממנו ליבה אותו צדיק מחדש את גחלת היהדות בקרב עם שרידי חרב - התרחש הסיפור שלפנינו, לפני 64 שנה, בימים ההם בזמן הזה, בחנוכה תש"ו. הסיפור פורסם בבטאון "צאנז" על-ידו העורך ר' שלום שטמר. שאול שיף}

חיימק'ה, הנער נמוך הקומה בגיל בר-המצוה, היה אף הוא מבאי בית מדרשו של רבינו בפרנוולד, באותו ליל חנוכה האמור. הוא הגיע לכאן, לא כתלמיד בישיבתו ולא כחסיד, אלא כמי שנמשך אחר סקרנותו. לבושו כנער רוסי, בלורית מעל פדחתו ומשום כבוד המקום הואיל לחבוש כאן כיפה לראשו שהושטה לו על ידי אחד התלמידים.

האור שבקע מבית-המדרש בשעת ליל סגרירי זה ומראה הקהל הרב הנוהר לתוכו - הם שהגבירו את הסקרנות הילדותית שבו והם הצעידו את רגליו להיכנס ולחזות מה מעשיהם של היהודים החסידים כאן. חיימק'ה, שידע היטב כי צאצא הוא למשפחה יהודית מכובדת, אך בנסיבות הזמן נעקר מסביבתו, הגיע לבית המדרש בדיוק בשעה בה ברך רבינו זי"ע בקול רם את ברכת "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". השפה לא זרה היתה לו לחלוטין. לשון הקודש היא גירסא דינקותא שלו, אף שבשנים האחרונות לא עלתה זו על דל שפתיו מלבד השפה הרוסית. אשר-על-כן הבין מספר מילים מן הברכה ומן אמירת "הנרות הללו" שלאחריה.

חיש מהר תפס חיימק'ה את מקומו על גבי אחד השלחנות, משם הישיר את מבטיו כמו כולם לעבר הרבי עם השטריימל לראשו המדליק נרות. המחזה ריתק אותו למקומו. שביבי זכרונות מעורפלים מן הילדות צפו ועלו במחשבותיו, ובית אבא מימים מקדם נצטייר למול עיניו. כך נותר הוא על עמדו במשך כל העת, בשעת הזמירות ולאחר מכן גם בעת הפלפול.

כל כך רתוק היה חיימק'ה, עד שלא הבחין כלל במבטי הנערים בני גילו הננעצים בו כל הזמן. הללו הכירוהו זה מכבר מביקוריו התכופתיים במחנה שלהם בפרנוולד. הוא, ששהה במחנה סמוך שהיה תחת חסותם של הרוסים, היה אוהב לבוא למחנה היהודי-חסידי להשתעשע עם בני גילו, שבגין לבושו ושפתו היו מכנים אותו תושבי המחנה בשם "הרוסקע", אך מאידך "חשדו" בו כי ממוצא יהודי הוא, בגין אצילות פניו והחן היהודי שהיה נסוך עליהן. כיון שכך גם קרבוהו במחיצתם, היו לו כאחים והעניקו לו את התחושה כי רצוי הוא ביניהם. חיימק'ה אף הוא שמח לקירבתם וההרמוניה הדדית היתה, מלבד עת ניסו חבריו לקרבו לבית המדרש, להכניסו ולו לתפילה אחת או לשיעור אחד, או-אז נתקלו בחומה בצורה של התנגדות מצידו.

כיון שכך, כאשר בא 'הרוסקע' מיוזמתו הוא לבית המדרש, לחזות בהדלקת נרות חנוכה של הרבי, כשהוא נותר שם במשך שעה ארוכה כמי שקבוע במסמרים על מעמדו, לא היה קץ לשמחתם.

חיימק'ה, כאמור, לא גרע עין ממעשי הרבי והיה נראה כמי ששם אזנו כאפרכסת לקלוט את דברי דרושו. רחוק היה מאד מכל זיק של יהדות ולא הבין את הדברים, עד שתוך כדי שמיעתו את הפלפול בסוגיא של "כבתה" פנה חיימק'ה לעומד סמוך אליו ולחש לו באזנו: תסביר לי בבקשה מה זה ה"כיביתה" "כיביתה" שהרבי מזכיר כל כך הרבה...

וככל שחיימק'ה לא פסק מלעקוב בצפיה דרוכה אחר מעשיו של רבינו, כך גם לא פסקו מבטי הקהל שהופנו לעברו בפליאה, כשואלים בליבם: מה מחפש כאן 'הרוסקע'? מה הביאו לכאן?

פליאת הקהל גברה במיוחד כאשר הבחינו כי מפעם לפעם אף רבינו שולח מבט חודר לעבר הנער 'הרוסקע'. על אף שרוב זמן פלפולו ודרושו עיניו מופנות למול הלומדים מביני הפלפולא חריפתא, בכל זאת מדי מספר דקות מבחינים הם כי הרבי מישיר מבט של התעניינות לעבר מקומו של הנער, ובמיוחד בעת שעבר לדברי כיבושין ומוסר, שאז מביט ארוכות בנער, משל מדבר הוא אליו ורק אליו.

חיימק'ה, אף הוא כמובן, הרגיש בכך. כל פעם שעיניו היוקדות ומפיקות האור של הרבי ננעצו בו, חש בחדירתם עמוק עמוק לנבכי נשמתו, וכאילו מבטי עיניו הקדושות מבעירות בעצמותיו אש לוהטת.

המשך בעמוד הבא...

כיון שכך, לא יכול היה חיימק'ה לכבוש את התרגשותו ועל לחייו החלו מתגלגלות טיפות של דמעות חמות. הוא חש עצמו לא כמי שנשבה בחבלי קסם, אלא כמי שעובר עתה טלטול פנימי אדיר שאין לו מעצור, משל הרבי מכה על קדקדו בחוזקה במקל-נועם, מנער בעוצמה את כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, וזועק לעברו: הכר נא את בוראך! דע לפני מי אתה עומד!

והתרגשותו לא נסתיימה עם סיום הדרשה. אז למעשה היא החלה ביתר שאת ויתר עוז.

לא הרחק מן דלת היציאה עמד חיימק'ה והביט בקהל הנדחף ללחוץ את ידי הרבי, כשהוא מנסה להפנים את כל מה שהתחולל בקרבו. לא חלפו דקות ארוכות והנה הרבי במלוא הדרתו עומד קרוב אליו, ידו הצנומה של חיימק'ה מושטת כמאליה ברעדה לידו הקדושה של הרבי, והרבי משיב לו בלחיצת יד חמה, בתוספת ליטוף קל על לחי פניו.

כל אותה עת עמדו בני-גילו ורבים מהקהל והשתוממו למראה 'הרוסקע' המתרגש. "אם כה הרבה זמן עמד על מקומו והאזין לדרשת הרבי, אם דמעות הציפו את עיניו, אם זכה למבטי התעניינות מיוחדים מהרבי ואם הרבי עוד לחץ את ידו בקירבה מופגנת, אין זה כי אם בוודאי נשמה יהודית" - אמרו זה לזה. ולראיות נוספות על כך הם כבר לא הוזקקו, כאשר לאחר לחיצת היד שמעו את רבינו שואלו בחיבה: מה שמך? והוא לא היסס להשיב:

פעם קראו לי חיימק'ה! - - -

חיימקה?! שם יהודי טהור הוא! - הפטיר רבינו לעומתו, בעוד ידו הקדושה לוחצת את ידי 'הרוסקע' וכשחיוך אבהי-רחימאי נסוך על פני-קדשו המשיך לאמור לו ברוך ובנועם:

חיימק'ה?! בוודאי קרוא אתה על שם זקני הקדוש מצאנז בעל "דברי חיים"! אם כן, יעזרך השם בזכות אבות, שכשמך כן תזכה לחיים של תורה ויראת שמים! - - -

הדברים שיצאו מפה קדשו, הלמו בו ובכל הנוכחים בהפתעה מוחלטת. רבינו המשיך לאחוז בידו של חיימק'ה ויחדיו צעדו למשכן קדשו.

*

מי הוא חיימק'ה? מי הוא אותו 'רוסקע'?

בדוברומיל, העיירה הסמוכה לפשמישל העיר בגליציה, ראה חיימק'ה את אור העולם לראשונה, כבן למשפחה רבת-יחס. צאצא לצדיקים ורבנים ידועי-שם. אף שהממון לא היה אף פעם בשפע בבית הוריו שנתפרנסו בדוחק מטחנת הקמח שירשו, אולם משופעים היו בתורה ובחסידות. ידוע ידעו כל יהודי העיירה כי בבית זה, אבי המשפחה תלמיד חכם מופלג הוא שכל עתותיו הפנויות קודש לעסק התורה למן שעות הבוקר המוקדמות ועד לשעת ליל מאוחרת, ואף זוגתו מהוללת בשערים במעשי חסדיה. כך הם גם חינכו את יוצאי חלציהם וכך השתיתו את אורח חייהם.

חיימק'ה, מצעירי ילדיהם, נולד להם בעשור האחרון של שנות ת"ר. את שמו קראו "חיים" על שמו של בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע שהיה סב הורי האם, ובמורשתה של חסידות צאנז דבקה המשפחה מאז ומעולם, עוד מאז חיי הסבא מחסידי קמאי, שהיה מבני היכלא קדישא של הרב הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע, ולאחר הסתלקותו דבק בממשיך דרכו, הלא הוא תלמידו חביבו מרן בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע.

באוירה יהודית-חסידית גדל הנער עול-הימים. האבא והאמא עשו ככל שלאל ידם להעניק לו חינוך זך וטהור של אהבת תורה ויראת שמים ושל מדות טובות וישרות, ובהגיעו לגיל המקרא, בן חמש, החל האב מלמדו בכוחות עצמו את החומש, שכן דל היה ממונו לשלם עבור שכירת 'מלמד דרדקי'. בין כתלי הבית גדלוהו וחנכוהו לעת עתה, מתוך תקוה שכאשר יגדל ויתבגר בשנים יגלה למקום תורה באחת הישיבות המפורסמות וימלא כריסו בחכמת התורה.

אך לדאבון לב, בנסיבות הזמן ומאורעותיו, במקום לגלות למקום תורה, גלה חיימק'ה בגלות שונה לחלוטין.

עודנו רק כבן שבע-שמונה שנים, חשך עולמם של יהודי גליציה; המלחמה הנוראה, מלחמת העולם השניה, פרצה בשנת תרצ"ט, ואותותיה הראשונים ניתנו ביהודים. חייהם שלא היו אף מלפני כן משופעים באהבת הגויים, נעשו עתה קשים ומרים פי כמה. צעדיהם הוצרו ועל כל צעד ושעל חשו את רשעתם של אומות העולם.

אנדרלמוסיה השתררה בכל היקום היהודי שבגליציה. להיכן נלך ולהיכן נבוא? המוטב להישאר כאן או להימלט למדינה אחרת? - היו השאלות הקיומיות ששאלו היהודים זה את זה ונקרו במחשבתם ללא הרף. האדמה בערה מתחת לרגליהם, מיום ליום נעשו הנגישות קשוחות יותר ויותר, והמשך השהייה ליהודים בתחומי גליציה הפכה לבלתי נסבלת.

אשר-על-כן היו אלפים ורבבות מיהודי מערב גליציה נמלטים על נפשם מזרחה, לעברו השני של הנהר סאן המבתר את גליציה במרכזה, לאיזור שכבר נכבש על ידי הרוסים. בתמימותם האמינו היהודים הנמלטים, כי שם, תחת השלטון הרוסי, יונח להם. מאידך, אלו שהתעקשו להשאר במקומם, טענו כי הללו והללו רשעים אכזרים המה, ואם הגרמנים את גופינו באים לכלות, הרי שהרוסים גם את נשמותינו היהודיות כוונתם לעקור, וכיון שכך עדיף למסור את נפשנו כיהודים מאשר להימסר בידי שורפי הנשמות, כולם ימחה שמם וזכרם לעד.

ואכן כך, משני עברי הנהר רבו סבלותיהם של היהודים. אלו שנמלטו לצד הרוסי נחלו עד מהרה אכזבה איומה. רבים מהם הושלכו תוך זמן קצר לבתי כלא בגין "פשעם" היחיד שיהודים המה, אחרים הוגלו לסיביר הרחוקה בגין "עון" זה, והצד השוה שבכולם הם העינויים האכזריים שעונו במשך מספר שנים, כשאך בודדים מהם נותרים בחיים.

גם חיימק'ה הילד הקטן שנישא על זרועות אביו, הוריו, אחיו ואחיותיו, ניסו את מזלם להימלט לשטחי הכיבוש הרוסי, אך עודם מטולטלים נעים ונדים לא שפר עליהם חלקם, ידיהם האימתניות של הרוצחים הונחו עליהם ועברו את כל מסכת העינויים מהחל ועד כלה. דרכיהם של בני המשפחה נפרדו. ההורים מסרו את נפשם על קידוש השם לאחר שרשרת של עינויים קשים. האחים והאחיות אף הם פוזרו בכח הזרוע, ולא ידע זה על זה מאומה, היכן הוא והאם נותר בחיים.

חיימק'ה נותר איפוא בודד, ערירי וגלמוד. ילד צעיר שאינו משכיל כלל להבין את כל המתרחש. הוא גולה ממקום למקום , מחפש מזון למחייתו, נע ונד מאכסניא אחת לרעותה ובנסי נסים הוא

המשך בעמוד הבא...

שורד בחיים לאחר שהוברח לשטח הכיבוש הרוסי. יהודים טובים מרחמים עליו ומחביאים אותו, דואגים לו למחיה ומשתדלים להיטיב עמו ככל שהמושג "טוב" מתפרש בזמנים טרופים שכאלו.

כך עוברים על חיימק'ה יום אחר יום, שבוע אחר שבוע וחודש אחר חודש. את משפחתו אבד, אך לא את רצון החיים. הוא מתגולל מהכא להתם ומהתם להכא, רואה את הרציחות דבר יום ביומו ונפשו הצעירה עדה לזוועותיה של המלחמה.

*

ויהי באחד הימים, כאשר עדיין רעמי המלחמה רועמים בעוז, נקלע חיימק'ה לידיו של קצין רוסי. פחד ואימה אחזו בכל גופו ובטוח היה כי לטרף יהיה עוד מעט בידיו. אך הנה פלא, אותו קצין מחייך אליו... מסתבר כי עיניו הפקחיות של חיימק'ה שבו את לבו של אותו קצין בכיר בצבא הרוסי, הדר-פניו היהודיות של הילד ששידרו חכמה ותבונה, המיסו גם את לבו הקשוח והאכזרי של הקצין.

אחז הקצין בידיו של חיימק'ה והביאו לבנין מפקדתם. הוא דאג להפיג ממנו את המתח והחרדה בהם היה שרוי, שבה אותו במילים יפות ובסוכריות, פרס עליו את חסותו ואימצו לו כ"ילד שעשועים". דאג לו אותו קצין רוסי לכל מחסוריו, החל ממשחקים ועד ללבוש, כמו מעיל פרווה וכובע-שער רוסי יקרים, ומני אז לכל אשר פנה והלך נטל עמו את ילד שעשועיו, התפאר בו והתגאה עמו. חיימק'ה עצמו שמח כמוצא שלל רב על האימוץ הבלתי צפוי הזה, שכן מעתה לא חסר לו מאומה; כל אשר ביקש קיבל ביד רחבה.

מספר שנים נמשך אימוץ זה, ובגינו, סבלות המלחמה פסחו על ילד השעשועים של הקצין הרוסי ומרעיו. בפקחותו רכש עד מהרה שליטה בהירה בשפה הרוסית ושגורה היתה היטב על לשונו. אט אט שכח לגמרי את כור מחצבתו, את הוריו ואת הסביבה בה נולד. כל שיחו ושיגו ברוסית וגם מלבושיו, והריהו כילד רוסי לכל דבר.

כאשר הצבא הרוסי היה בין הצבאות שגברו על הנאצים, נמנה אותו קצין רוסי על הקצינים הבכירים ששחררו את מחנות הכפיה וההשמדה. על אדמת גרמניה הקימו הרוסים והאמריקאים "מחנות עקורים", ואותו קצין היה לאחד ממפקדי המחנות הללו. לשם הביא עמו את ילד השעשועים שלו, אשר כילד מחונן ובעל כשרונות תלה בו תקוות רבות לעתיד.

באחד ממחנות העקורים שבשליטת הרוסים המשיך חיימק'ה לגדול על ברכי הקומוניזם, ומעדנים לרוב הורעפו עליו מצד מאמצו. בכל-זאת, למרות שכבר שכח כמעט כליל מדבר יהדותו ועל אף שהולעט בתורת הקומוניסטים, היתה לו לחיימק'ה משיכה פנימית לבוא מפעם לפעם למחנה שבפרנוולד, מקום שיכונם של הפליטים היהודים-חסידים. הוא היה מגיע למחנה זה ומחפש את קירבתם של היהודים בני גילו, אשר כינוהו כאמור בשם "הרוסקע" על אודות שפת לשונו ולבושו.

זר היה "הרוסקע" להם ליהודי המחנה המקובצים כאן יחדיו מכל גלויותיהם; יהודים מהונגריה ומפולין, מצ'כסלובקיה ומגליציה, אשר החרב הנאצית שפסחה מעל לראשם היא שהביאתם לחסות יחד תחת קורת גג אחת. אף-על-פי-כן כל אימת שהגיע, היו מושיטים לו יד תומכת ומגלים כלפיו אותות של חיבה, בגין זיו איקוניו היהודי והכרתם במצבו האומלל שבוודאי כמותם נותר ללא קרוב וגואל.

כך נמשכו הקשרים הרופפים ביניהם עד אותו ליל חנוכה האמור, כשחיימק'ה הרוסקע הגיע סוף סוף לבית המדרש, הביט בהדלקת הנרות של רבינו, האזין לדרשתו, התרגש עמוקות, ולאחר מכן לחץ את ידי הרבי, שגילה את יהדותו ואת יחוסו. או-אז נתהדקו הקשרים.

*

באותו ליל חנוכה הוצת בחיימק'ה מחדש אור היהדות. רבינו זי"ע שהביאו למשכן קדשו, לא בעבודה קלה עלה בידו להעמידו על רגליו כיהודי; את המעדנים ומנעמי החיים החומריים שהוענקו לו באדיבות מופלגת מאת הקצין הרוסי וחבריו במחנה, קשה היה לזנוח.

באותו ליל חנוכה, בחדרון המגורים הקטן שלו שבמחנה בפרנוולד, ניהל רבינו שיחה ארוכה עם חיימק'ה, בה ליטש את לבו היהודי בדיבורים שחרשו בתוכו חריש עמוק. שיחה זו, שלה הוקדמה, כזכור, משיכתו העצמית לבית המדרש להסתופף לאורו בהדלקת אור נרות חנוכה - לא היתה יגיעה לריק; היא החלה להאיר נבכים בלבבו ובנפשו. אט אט קילף מעליו את המעטה הגויי המגושם שעטפוהו הרוסים, ובחכמה ובתבונה החל מקרצף מתוך תוכה של נשמתו היהודית את זוהמת החולין שהללו הדביקו בה.

לאחר אותו לילה במחיצת קדשו, שב עדיין חיימק'ה למחנה שלו, אך התנהגותו מאז לא היתה יותר כתמול שלשום; מעמד הדלקת הנרות והשיחה עם הרבי חלחלו ונספגו בלשד עצמותיו. לעתים קרובות יותר היה בא אל המחנה שבפרנוולד ונכנס לרבינו, אשר קרבו בסבר פנים יפות והיה קורא לו "חיימק'ה שאר בשרי" על אודות היותו, כאמור, צאצא למרן ה"דברי חיים" זי"ע. מביקור לביקור נהפך חיימק'ה לאיש אחר. רבינו, בסבלנותו המרובה, היה מקדיש לו שעות ארוכות, בהן ירד אל בעיותיו של הנער, השתתף עמו בלבטיו ובהתחבטויותיו והיה לו לאוזן קשבת ולמורה דרך. רבינו הדריכו צעד אחר צעד וניווטו שלב אחר שלב, כאב רחום הדואג לילדו הוא.

לא ארכו הימים וחיימק'ה כבר החל חובש בגלוי כיפה לראשו. היה זה אות וסמל לראשית שובו לכור מחצבתו. חבריו למחנה שתחת שליטת הרוסים, רובם נערים יהודיים, קבלו זאת בלגלוג והיו לועגים לו: הרוסקע נהפך לראביי... אך כה מחושל כבר היה חיימק'ה בעצמו, שכל לעגיהם לא הרתיעוהו ולא הזיזוהו מדעתו. הוא לא חת מפני שחוקם וקלות ראשם בו; אדרבה, ככל שגברו להציק לו, גברה עקשנותו היהודית ומני אז בערה בו פי עשרת מונים.

ניתוקו של 'ילד השעשועים' מחיי המחנה הרוסי, כמובן גם לא מצא חן, בלשון המעטה, בעיני אותו קצין רוסי. בתחבולות שונות ניסה להניאו מביקוריו במחנה "שארית הפליטה" שבפרנוולד, אך ללא הועיל. חיימק'ה סמוך ובטוח היה בהבטחתו של רבינו שהפך לאביו-מורו-ורבו, שהבטיחו באחת השיחות הראשונות, כי אם חזקה תהא אמונתו בהקב"ה לא יוכל אותו קצין להרע לו מאומה. ואכן לא חלפו ימים רבים ואותו קצין נאלץ לשוב בדחיפות למדינתו ברוסיה, ומני אז לא ידעו ולא שמע עליו,

המשך בעמוד הבא...

וראה בזה חיימק'ה אות מן השמים להבטחת הצדיק.

התקשרותו אל רבינו נתהדקה איפוא מיום ליום. הרבי קירבו אליו בצורה מיוחדת, החל מלמדו מחדש את האל"ף בי"ת, וכן הלאה, תפילה וחומש. שעות רבות היה הרבי יושב עם חיימק'ה ומשנן עמו את הלימודים הבסיסיים שמפני מאורעות התקופה חסרו לו. חיימק'ה, שהיה, כאמור, נער מחונן ובעל קליטה מהירה, היה קולט את הלימודים במהרה, וככל שהרבי התקדם עמו בלימודיו, ביקש הוא לספוג עוד ועוד. ואכן לא חלפה תקופה ארוכה והרבי כבר החל מלמדו גמרא, אשר אף בתלמוד זה גילה כשרונות מבריקים במיוחד.

בצעדי ענק הצעיד רבינו את הנער שאר-בשרו "א צאנזער אייניקל" והעלה אותו מעלה אחר מעלה בסולם התורה. במשך הזמן אף הפך להיות מן האריות שבחבורת תלמידיו, שקדן ומתמיד, עמקן ובעל סברות ישרות, והכל אהבו להשתעשע עמו במילי דאורייתא. גם כאשר עקר רבינו והתיישב באמריקה, נטל עמו את חיימק'ה לישיבתו שם, והיה נמנה בין העשרה ראשונים של מובחרי הבחורים.

את מושיעו-מצילו הרוחני לא שוכח חיימק'ה לנצח, גם כאשר לימים זוכה להקים בית נאמן בישראל, ועד היום הזה, כשהוא כבר תלמיד חכם מופלג שכל מעייניו בתורה והוא עצמו רב ומרביץ תורה.

שישים שנה כבר חלפו מאז אותו ליל חנוכה בפרנוולד, ומדי שנה, כשאותו נער שהפך לאיש האשכולות, ניצב בראש משפחתו העניפה ותלמידיו ליד החנוכיה, עיניו זולגות דמעות כשהוא נזכר, איך נרות אלו שהדליק רבינו זי"ע בפרנוולד האירו לו מתוך החשיכה, הוציאוהו מאפילה לאור גדול, ואיך קיים בו רבינו זי"ע "כבתה זקוק לה"...

■

חוק וסדר

פינה משפטית מאת עו"ד משה פרידל

נס חנוכה או הקמע שהציל

לרגל חג החנוכה החלטתי לשתף אתכם במעשיה מרתקת שעניינה נס חנוכה, בחנוכת בית שחל בחנוכה עצמו. תשאלו מה על ההבטחה באשר לקמע שהציל? אפשר להירגע, גם הקמע יגיע...

כבר דיברנו על כך שלא כל אחד מאמין בקמעות ובסגולות של צדיקים. אבל אין מה לעשות, לפעמים זה עובד.

סימה ואלברט היו זוג בגיל העמידה. איך אומרים? זוג לא משהו. פרנסה לא משהו וזוגיות לא משהו. חוסר התאמה קוראים לזה אצלנו, חוסר התאמה.

סימה, כך סיפרו במשפחה, התאימה לגבר עדין יותר, מתחשב יותר ותומך. החיים לצד אלברט לא עשו לה טוב.

אלברט מצידו לא התאים לאף אחת. טיפוס קולני, כוחני, וולגרי, מתנשא ובעיקר גם רוח.

לכל אלה המחפשים בנרות את ההקשר המשפטי של הסיפור, אציין כי סימה התפרנסה כפקידת קבלה במזכירות בית המשפט.

אלברט נהג לפרנסתו במשאית, טריילר לשם הדיוק.

בסופו של דבר מדובר היה בזוג קשי יום שלא רווה נחת זה מזה או מהחיים עצמם.

אחרי שנים של מגורים בדירות שכורות, ביקשו הזוג לרכוש דירה לעצמם. בהגיע אלברט לגיל 45 חשב כי הגיעה השעה וכי יש ביכולתו לבצע את המהלך.

אחר חיפושים מרובים איתר הזוג דירת חדר וחצי בדרום תל אביב. למען ההגינות - יותר חורבה מדירה. "חושה" בלשון העם ועוד בדמי מפתח. דירה מטה ליפול, בין עובדים זרים ושב"חים למיניהם, אבל כמו שאמר אלברט בגאווה: "סימה - סוף סוף בית".

לחנוכת הבית הוזמנו הכל. האבא, האמא, הסבא והסבתא, האחים של אלברט ואחותו ז'אנט. ברכה, אחותה של סימה והאח מירו. מקום בני הדודים משני הצדדים לא נפקד אף הוא, ובסך הכל, הוזמנו אחר כבוד, יותר משישים איש לאירוע משפחתי אינטימי וחמים בדירונת החדשה.

> **"קמע, כן קמע! "זה קמע מהצדיק" קפצה משמחה וסיפרה כיצד ביקרה אצל הבבא מהדרום וקיבלה הימנו קמע..."**

נר חמישי של חנוכה והאירוע קרב ובא.

כולם ציפו לשמחה בכיליון עיניים.

איש איש הגיע ובאמתחתו תשורתה - על פי הבנתו, קרבתו לזוג ובעיקר מצבו הכלכלי.

הדודה קלרה הגיעה מירוחם בחמישה אוטובוסים ובאמתחתה סיר קוסקוס מהביל, על פי מתכון שקיבלה בשעתו מהסבתא רבא, לואיזה, בטרם מותה.

"כזה קוזקוז לא טעמתם בחיים" הבטיחה לכולם "זה המתכון הסודי של לואיזה לפני שמתה. ישבתי על הסיר כל הדרך, שיישאר חם..." התגאתה כמו טווס.

בחיבוקים ונשיקות, קיבלו את פניה בחום. שמעו של הקוסקוס שלה יצא מזמן למרחקים.

עכשיו, ז'אנט? ז'אנט זה כבר סיפור אחר.

"אני לבשל לא יודעת" התנצלה "לא קוסקוס ולא כלום. אפילו קפה אני שורפת, אבל הבאתי לכם מתנה שחבל על הזמן" קראה בשמחה

ושלפה בגאון שי צנוע.

קמע, כן קמע!

"זה קמע מהצדיק" קפצה משמחה וסיפרה כיצד ביקרה אצל הבבא מהדרום וקיבלה הימנו קמע.

"זה סגולה משהו משהו לשלום בית" הכריזה בביטחון.

אלברט מלמל שהוא לא מאמין בקמעות והיה עדיף אם הייתה מביאה איזה בקבוק מַאתָיָה או עראק, אבל בסך הכל העניין עבר בשקט יחסי עד ש... עד שהגישו את האוכל.

השולחן העתיק והרעוע כבר ידע ימים יפים יותר ומזמן עשה את שלו.

סימה אך הניחה על השולחן את הכיבוד ומיד התחיל להתנדנד. הכוסיות עם העראק נקשו זו בזו, נפלו ונשפכו על המפה הצחורה. הרוטב של הקוסקוס גלש מהקערה אל מכנסיו של אלברט שהחל צועק על סימה בכל פה. אלברט הטיח בה כי מזמן היה עליה לתקן את השולחן. סימה טענה שהיא לא נגר, וטוב היה עושה אלברט אם היה טורח לתקן את הרגל בעצמו.

הרוחות החלו מתלהטות ונדמה היה כי הכל עומד לפני פיצוץ. אלברט צרח על סימה והיא מצידה לא טמנה ידה בצלחת.

האורחים נחלקו על פי המחנות והחלו מטיחים קללות זה בזה.

השולחן המשיך להתנדנד, הַאֲזָה נפלה ותכולתה נשפכה לכל עבר, הכוסות התנפצו והמצב נראה אבוד.

"איך אפשר לאכול ככה כשהשולחן לא יציב" צרח אלברט ואיים לגרש את סימה מהבית.

"רק לא זה" נזדעקה ז'אנט "רק לא זה, בבקשה ממך, אל תגרש את סימה" הפצירה בו, אך בלא הועיל, אלברט כבר זרק את סימה מכל המדרגות.

או אז, ובאופן בלתי צפוי אירע הנס. ז'אנט קפצה ממקומה כנשוכת נחש, ניגשה אל סלסלת המתנות, שלפה את "הקמע של הצדיק" ואמרה "תראו שהקמע יציל את המצב".

מיד, כהרף עין, בלא אומר ודברים, נטלה ז'אנט את הקמע, תחבה אותו אחר כבוד מתחת לרגל השולחן המתנדנדת וקראה "זהו, זה לא מתנדנד יותר".

הקמע איזן את השולחן והנדנוד פסק באחת.

בן רגע שבו השלווה והשמחה לפקוד את האירוע ואלברט קרא אל סימה מהחלון כי היא יכולה לחזור הביתה.

סימה, שבה הביתה בשמחה הודתה לבעלה היקר ופייסה אותו על עוגמת הנפש.

והכל בזכות מה? בזכות הקמע של הצדיק שהציל.

וז'אנט? ז'אנט לא יכלה לעצור את השמחה "אמרתי לכם שזה קמע שעושה שלום בית" קראה ז'אנט בשמחה "נס, ממש נס..."

הכותב הינו בעל משרד עורכי דין ברעננה

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל*

שאלה: בהיותי בלונדון בחורף האחרון לרגל עסקיי, שכרתי חדר בבית דירות ושכחתי להדליק את החימום לפני שבת. הקור היה מקפיא. האם הייתי יכול לקרוא למי שאינו יהודי כדי שידליק את החימום?

תשובה: כן.

ביאור: כך מבואר בשולחן ערוך חלק אורח חיים סימן רע"ו סעיף ה', והטעם הוא משום שהכול נחשבים כחולים בעניין הקור, וידוע שצרכי חולה נעשים על ידי גוי, כמבואר בסימן שכ"ח סעיף י"ז, ולכן הדבר מותר.

אמנם כתב שם השולחן ערוך שהוא דווקא אם הקור גדול ודלא כמו שנוהגים היתר אע"פ שאין קור גדול.

* הרב שבתי יגל שליט"א הוא רב צעיר, מרצה מבוקש, ממרביצי התורה בכמה קהילות ברעננה.

שביבים / שאול שיף

נרות להאיר

אסופת אמרות קודש וסיפורים לחג החנוכה

אמר הגה"ק רבי שלום מקאמינקא זצוק"ל: לאחר סוכות, בבוא החורף הגדול, כשנזכרים ומתבוננים שעתה הולך ומתקרב חורף ארוך כזה, ואנו נמצאים בתוקף חשכת הגלות, ואין לנו ימים קדושים ונעלים שנוכל להתחזק בהם ולהתחמם לאורם עד ימי הפסח, אזי רעדה תאחזנו שלא ניפול חלילה ברשת העצבות ומכמורת הייאוש רח"ל. וצריך רחמים מרובים לעבור ימים אלו בשלום. לכן, ריחם עלינו בעל הרחמים והדליק לנו באמצע החורף נר קטן (נר חנוכה) המזהיר לכאן ולכאן, והמאיר לנו את הדרך בימים הקודמים לו ובחצי החורף אשר לאחריו, ונותן לנו כוח ותעצומות להחזיק מעמד עד ימי החג.

(אוהב שלום)

❖

הקב"ה רצה להנחות את בני ישראל שיתחזקו דווקא בשלושת הדברים שרצו היוונים לבטל: שבת, חודש ומילה. וסיבב שנס חנוכה יהיה בכ"ה בכסלו ויימשך שמונה ימים, כך יקיימו בני ישראל בימים אלו שבת וראש חודש, שמן ההכרח שיהיו בימי החנוכה, ומילה נרמזת על ידי שמונת ימי החנוכה שהם כנגד שמונת ימי מילה.

(חדרי בטן)

❖

סיפר הרה"ק ר' חיים בער מאוסטרובצא ז"ל ששמע מהשו"ב במינסק, שהיה פעם באלכסנדר בחנוכה אצל כ"ק מרן אדמו"ר בעל ישמח ישראל זי"ע, ובלילה הראשון קודם הדלקת נר חנוכה החביא את עצמו בבית הרבי, כדי לראות את הכנותיו של הרבי להדלקה. וסיפר שראה בעת שרחץ רביה"ק ידיו מהמקווה, ובעוד המטפחת עדיין בידו רץ אנה ואנה סמוך לשולחן כמו חצי שעה, ופניו היו בוערות כלפיד אש. וכשראה זאת, חשב לעצמו אם זו היא ההכנה למצווה מכל שכן במצווה עצמה. וכל הלילה היה מתבונן בזה הרעיון, ובבוקר נכנס לקודש פנימה כי היה לו איזה דבר נחוץ, וכשפתח את הדלת קם רבנו הקדוש מכיסאו ואמר לו: "בודאי, העיקר הוא ההכנה למצווה, דעשיית המצווה היא רק כוחו של הקב"ה, ואף כי גם ההכנה היא עזרו וכוחו של הש"ת, ולא ידינו פעלו כל זאת, אבל מחסדי הש"ת נחשב לפניו כמו שהיא יגיעתנו ועבודתנו לבחור בחיים".

(תפארת ישראל)

❖

בשם הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זיע"א: בחנוכה בשעת הדלקת הנרות יורד האור הגנוז ולכן על כל אדם לישב אצל הנרות שלו אחר ההדלקה כל החצי שעה. ולכן יש ל"ו נרות נגד ל"ו שעות ששימש אור הגנוז לאדם הראשון והוא האור של ל"ו מסכתות הש"ס. ומפני שהאור הגנוז הוא עצום מאוד ואין העולם הזה יכול לסבול אותו, לכן אינו שוהה בחנוכה רק חצי שעה בשעת הדלקת הנרות. אבל בשבת מדליקין הנרות להשתדל ל"ו במספר מוקדם, כי שבת הוא בעצמו אור הגנוז ויכול לשהות הרבה, כמו שאמרו מתנה טובה יש לי בבית גנזי וכו' והוא אורו של משיח כדאיתא בזוהר שמשיח יגנז כמה פעמים וכו' כי הוא האור הגנוז.

(אמרי פנחס)

❖

בפרשת אמור (ויקרא כג) מנויים כל מועדי השנה: שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, יום הכיפורים וסוכות. מיד אחר כך כתוב "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל", ובהמשך בסמוך (ויקרא כד) נאמר: "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור". נרמז כאן חנוכה בין שאר מועדי השנה, שלחנוכה יש לקחת שמן זית זך מן המובחר. וכתוב בהמשך "להעלות נר תמיד" ואחר כך כתוב "יערוך את הנרות". ללמדך שבלילה הראשון צריך להדליק נר אחד ואחר כך מוסיף והולך ומדליק בכל לילה נר נוסף. נכתב שמן זית זך בסמוך לחג הסוכות, ללמדך מה סוכות הוא שמונה ימים וגומרים בו את ההלל, אף חנוכה שמונה ימים וגומרים בו את ההלל.

(רוקח)

❖

שמונת ימי החנוכה שבהם גומרים את ההלל, הם כנגד ח' ימים טובים שאין גומרים בהם את ההלל (ו' ימים של פסח, ראש השנה ויום הכיפורים), לפי זה "זאת חנוכה" הוא כנגד יום הכיפורים, לגמר חתימה טובה.

(הגר"א יהל אור)

❖

איתא בספרי המקובלים: בכוח סגולת מצוות נתינת צדקה בחנוכה לירא ה', מתקן מה שפגם בגלגול זה ובגלגול אחר.

(ישמח ישראל)

❖

מקור המנהג של דריידל (סביבון) לפי שבימים ההם בזמן הזה, בעת שגזרו היוונים על ישראל שלא לעסוק בתורה, למדו חכמי ישראל עם בניהם תורה שבעל פה באגודה אחת. משראו זאת היוונים, עמדו וגזרו שלא יתאספו אגודות-אגודות. אמרו חכמים להערים על אויביהם והתאספו ללמוד תורה באגודה אחת, ואספו ילדי ישראל ללמוד תורה מפיהם, ובעת שבאו האויבים לראות את מעשיהם, הפסיקו מלימודיהם ועשו עצמם כמשחקים בסביבון, ובזאת נחו מאויביהם. ולזכר אותו הנס קבעו לשחק בו, שהוא שעמד לנו שלא תשתכח תורה מישראל.

(עבודת עבד)

❖

טעם המנהג שמחלקין דמי חנוכה, יש לומר משום דנפסק בשולחן ערוך (סי' תרע"א) ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק. וכן הדין בארבע כוסות. והטעם שאלו שתי המצוות שונות מכל המצוות; שאמרו חז"ל: חישב לעשות מצווה

ונאנס ולא עשאה, נחשב לו כאילו עשאה. הא תינח בשאר מצוות, אבל מכיוון שטעם אלו המצוות הוא פרסום הנס - לא מרוויח לנו בזה שאנוס הוא, כיוון שלא נתפרסם הנס על ידו. וכדי שלא לבייש את מי שאין לו - המנהג לחלק לכול.

(כ"ק מרן מהריי"ד מבעלז זי"ע)

❖

אצל מרן אדמו"ר הרא"ש הזקן מסטולין זי"ע שררה דחקות נוראה, והיה מדליק נרות חנוכה במנורה פשוטה העשויה מטיט. זקנו הרה"ח ר' דוב ז"ל בראותו זאת נגע הדבר ללבו, וגמר אומר לרכוש מנורה נאה עבור הרבי. הוא סבב ונדד בעיירות מגוריהם של החסידים, וטרח ועמל רבות עד שקיבץ סכום הגון, ורכש מנורת כסף הראויה לכבודו של רבנו.

לאחר כל הטורח והעמל והטלטול בדרכים הגיע לחצרו של רבה"ק בערב חנוכה כשהוא נושא עמו את התשורה הנכבדה לרבנו. אך מה מאוד חלשה דעתו בשמעו שרבנו פקד על העומדים על פתחו שלא להניחו להיכנס. הדבר הציק לו מאוד על שלמרות כל התלאה ורוב העמל שהשקיע, לא זכה אף לחלות את פני רבנו לראות ולהיראות לפניו. ביותר כאבה לו העובדה שרבנו יברך שוב על המנורה הפשוטה, כפי שאכן היה. באותו ערב, ליל ראשון דחנוכה, בירך רבנו על החנוכיה הפשוטה שלו.

ויהי ביום השני, נר שני דחנוכה, שלח רבנו זי"ע לקרוא לו,ואז קיבל ממנו את מנחתו היקרה במאור פנים, וגילה סימני התפעלות והערכה למנורה היפה והמהודרת.

בעת הדלקת הנרות במנורה המפוארת בליל שני דחנוכה, קם רבנו וחזר שוב על ברכת שהחיינו בשם ומלכות...

(רק עתה עמד ר' דוב על כוונת רבו שלא רצה לזכות בה בלילה הראשון, משום רצונו לברך ברכת שהחיינו באופן מיוחד על המנורה היקרה).

❖

האדמו"ר רבי אשר מסטולין, מנהגו היה לעשות סעודה ב"זאת חנוכה", לאחר הדלקת הנר השמיני. והיה אומר בשמחה: הדרן עלך נר חנוכה והדרן עלך. כפי שאומרים לאחר סיום מסכת.

אף הוא היה אומר: יש בחנוכה מה שאין בכל המצוות.

(בית קרלין)

❖

הספרדים בעיר הקודש ירושלים תובב"א נוהגים שביום "זאת חנוכה" עושים סעודה גדולה לכל תינוקות של בית רבן. וטרם התחלת סעודה זו אומרים כל מגילת שיר השירים בניגון ונועם, ואחר כך אומרים שלוש מאות ושמונה פעמים הפסוק "שבו שברו לנו מעט אוכל", והטעם על פי הסוד. כן ראיתי במנהגי עיר הקודש ירושלים שנדפסו.

(אלף כתב)

❖

אירע בשנה אחת שהגיעו כבר ימי החנוכה ולא היה לרה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז כסף בכדי לפדות את החנוכיה מבית המשכון, וגם ללוות כסף מאנשים לא היה יכול מכיוון שכבר היה חייב לכולם. ביקש הוא מנכדיו שילוו בשבילו כסף מאנשים, ולא רצו בטוענם שלא יהיה להם לפרוע בהגיע זמן הפירעון. נתרגז עליהם ואמר להם שאין הוא רוצה עוד בכך וכבר יהיה לו מנורה אחרת בחנוכה. עברו הימים ואמנם לבסוף כן השיגו כסף ופדו את המנורה, אבל הוא לא רצה להשתמש במנורה שלו משום שכבר התחייב בפיו שתהיה לו מנורה אחרת בחנוכה.

ליל חנוכה הגיע והרה"ק מצאנז זי"ע עסק בהכנות להדלקה, וכדרכו בקודש בהכנה למצווה נתאחר הזמן עד שנכנס להדלקה. באותה שעה הגיעה הרכבת שנסעה דרך העיר, שם ירדה הגבירה המפורסמת תמר"ל מווארשא ושאלה אם הרה"ק מצאנז זי"ע הדליק כבר נר חנוכה. כשאמרו לה שטרם הדליק, הלכה אליו כשאיתה חנוכיה חדשה ליתן לו במתנה, ואמנם בה הדליק הרה"ק מצאנז זי"ע.

(כתבי צאנז)

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
טל. 052-7723288
אימייל. gilwein26@012.net.il